

PUUDE LÕIKUSEST LINNAS

Koostanud: haljastuse peaspetsialist Katrin Reinhold

Puud istutades hakkame ootama tema kasvamist ega mõtle tihti sellele, kui suureks puu ükskord kasvab või mida temaga kasvamise ajal tuleks ette võtta.

Võib juhtuda, et ühel hetkel aga märkame, et kõik on valesti - õu on päikese eest varjatud, ohtralt on lehti, õhuliinid on okste sees, puuvõrast kukub kuivanud oksid, mis ohustavad hooneid. Puu on kasvanud oma liigile omase võimsa võra, mis tundub inimestele ohtlik. Murdumishirm pole aga sageli põhjendatud, sest olles tugeva juurestikuga maas kinni, ei murdu suuruselt ega vanadusest reeglina ükski puu.

Unustades või teadmatuses on jäänud puu hooldamata või on sellega algust tehtud liiga hilja. Tihti soovitakse puu ühe hetkega panna oma kohale mahtuma ja seda tehakse valesti, usus, et tulemuseks on puu, mis sobitub õue mõõtudega.

Rikutud puud

Sageli tehakse viga lõikamisega, kus ei arvestata puu liigist tulenevat bioloogilist iseärasust ning **saetakse täiskasvanud suurel puul maha kogu puuvõra või kõik külgoksad või saetakse põhioksad poolikuks n-õ sõlmevahes**, jättes püsti inetud tüükad. Niisuguse lõikusega rikutakse kõiki puuhoolduse ja -kujundusreegleid, tulemuseks on esteetiliselt näotu vaatepilt ja hävinemisele määratud puu. Kõigepealt jäävad lehemassi järsu vähenemise tõttu nälga puujuured; haavade tõttu tekib tüvemädanik; hilisem võrsete vohamine annab tulemuseks läbipaistmatu võra ja veel rohkem lehti; uinuvatest ja lisapungadest arenenud võrsed on nõrgalt kinnitunud puutüvele; järsk üleminek jämedatelt okstelt peenikestele rikub puuvõra välimuse ja muutub ka valgusrežiim võras, mille tagajärjel võib päikesepõletus tekitada tüvelõhesid.

Taolist lõikusviisi nimetatakse ladvalõikuseks (kõntimiseks, tulbastamiseks, latvamiseks), mis on mitmete riikide puuhooldusjuhendites juba ammugi keelatud.

Näiteid rikutud puudest võib tuua Kuressaarest väga palju just eramajade piirkonnast (Jaama, Kaevu, Nooruse, Kevade, Transvaali, Kohtu, Koidu jt tänavatelt)

On loomulik, et kõigil ei ole puudelõikuse kohta teadmisi ja seisukohad muutuvad pidevalt ajas, seetõttu oleme püüdnud raiekomisjoniga vastu tulla kõigile, kel nõu tarvis. Sõnast "komisjon" ei maksa end hirmutada lasta, vaid ikka julgesti abi küsida. Mingil juhul ei soovita malli võtta naabrilt, kelle teguviis ei pruugi olla õige. Meeldetuletuseks - looduskaitseaduse järgi on tiheasustusalal omavolilise puuraiumise ees eraisikule trahv maksimaalselt 300 trahviühikut ehk 1150 eurot, juriidilisele isikule kuni 3195 eurot.

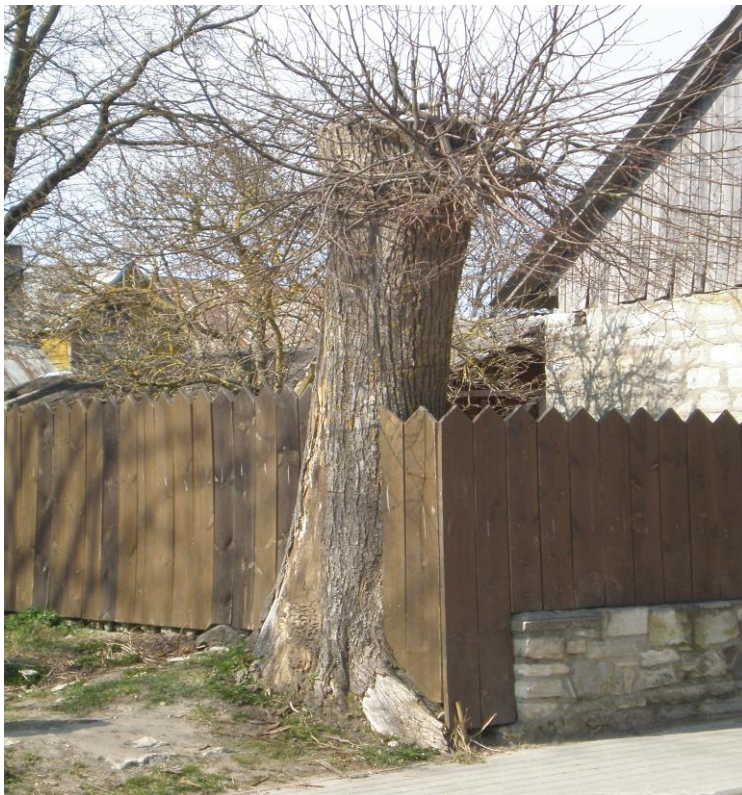
Sellist õõvastavat vaatepilti tuleb kannatada mitmeid aastaid, kuni puu kasvatab uued oksad, mille hulgas tuleb hoolikalt valida säilitatavad, et kujuneks õige põhiokste asetus puuvõrale. Uinuvatest ja asenduspungadest arenenud võrsed aga ei ole enam nii tugeva kinnitusega kui puu loomuliku kasvamise käigus arenenud oksad. Samuti hakkavad kuivama pikaks jäetud oksatüükad, mille kaudu tungivad puusse mädanikutekitajad.

Liiga järsk üleminek jämedalt oksalt peenikesele on inetu. Kui kaske, vahtrat, pähkli- ja viinapuud, samuti ploomi- ja kirsipuud lõigata raagusolekus, siis jookseb puu kevadel mahlast tühjaks.

Kreeka pähklipuu oks on lõigatud n-ö sõlmevahest, kus haava kinnikasvamine on võimatu, ja lõikekohast on puusse tunginud seeneosad, ning arenenud on mädanik.

Latvamine tuleb kõne alla vaid sellisel puhul, kui vana ja väärtuslik puu on mädaniku tõttu ohtlikuks muutunud, kuid tüvi väärriks siiski säilitamist, või juhul, kui puu on plaanis lähiajal nii või teisiti maha võtta.

Segamini ei tohi ajada eelpool nimetatud lõikusviise **nudilõikusega**, mis on ajalooline lõikusvõtte ega kahjusta puud ega võra madaldamisega, kus püstine latv lõigatakse maha rõhtsa külgoksa juurest.

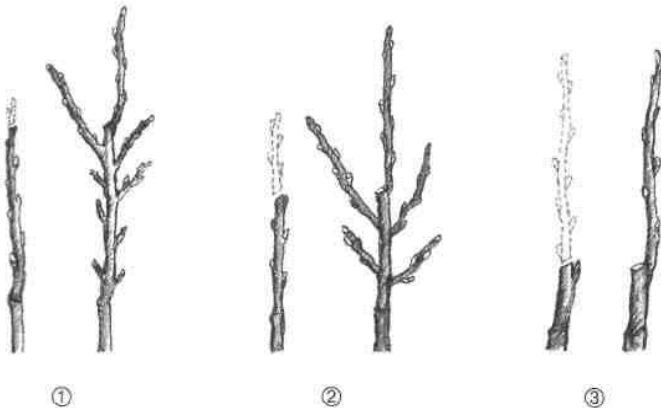
Nudilõikust alustatakse noorel puul, lõigates soovitud kõrguselt maha tüvepikenduse, mille järel aktiveerub põhiokste kasv. Esimene lõige tehakse vähem kui 5 cm läbimõõduga oksale ning hiljem kärbitakse vaid 1-2 aastaseid oksa koort vigastamata, jättes iga kord 1-3 cm pikkused tüükad. Nii on lõikekohad väikesed ja puu võib elada sajandeid.

Noore puuvõra kujundus

Õige puuhooldus algab antud kohale sobiva istiku valimisega. Ei maksa istutada laiavõralist puud kitsastesse oludesse ja siis teda aastast aastasse kärpida.

Juba noore puu puhul tuleb hakata jälgima okste asetust võras, et kujuneks liigile iseloomulik ja elujõuline võra. Õige aeg puuvõra kujundama hakata on siis, kui oksad on vähem, kui 5cm läbimõõduga, et saame oksa lõigata oksatangidega, saagides oleme juba hilineanud, tekitades suure lõikehaava. Noorel ja keskealisel puul on juhtvõrse või tipupunga kärpimise teel võimalik suunata külgvõrsete arenemist.

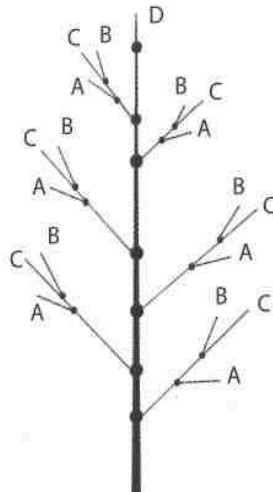

Erineva tugevusega kärpimine mõjutab oksa edasist arengut järgnevalt:

1. Paari ülemise punga eemaldamine pidurdab oksa liiga jõulist kasvumist, lisaks arenevad ülemistest külgpungadest mõned nõrgad võrsed.
2. Keskmise tugevusega ($\frac{1}{3}$ – $\frac{1}{2}$ võrra) kärpimine paneb arenema mitu tugevat võrset.
3. Ülemäära tugeva kärpimise tagajärjel kasvab aastakasvu allosas olevast pungast vaid üks tugev harunemata võrse.

Põhioksa kinnitused tüvele peaksid olema 45- 60 kraadise väljumisnurgaga, oksad peaksid jaotuma radiaalselt ühtlaselt ja olema piisavalt kaugel üksteise kohal, et oksa jämenedes oleks piisavalt õhku ja valgust võras. Võra sisesusse risti kasvavad oksad ja teravnurga all kinnituvad oksad tuleb samuti eemaldada. Võra suurust ja kuju on võimalik suunata õigete okste eemaldamise teel.

Puuvõra kujundamisel eemaldatakse:

- kompaktsema võra saamiseks C-oksad;
- kitsama võra saamiseks A-oksad;
- laiuva (avatud) võra saamiseks B-oksad;
- kõrguse piiramiseks võra juhtoks D.

Täiskasvanud puu kujundamine

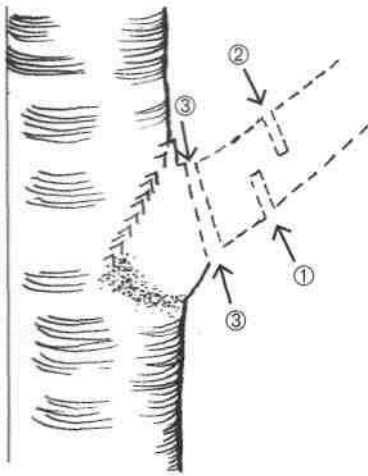
Kuidas toimida aga siis, kui puu on ammu nn ülekasvanud?

Täiskasvanud puu suuruse õige vähendamine toimub harvendades.

Teame, et üle 10 cm läbimõõduga oksa ei tohiks üldse ära lõigata, kuna see tekitab liiga suure lõikehaava, millest saavad puusse tungida õhus lendavad seened ja mädanikutekitajad. Aga kuidas toimida siis, kui muutuvus linnakeskkonnas on lõikusvajadus vältimatu?

Siin tuleb lähtuda mitmest erinevast aspektist.

Väga oluline on puu ohutus, mille tagamiseks eemaldatakse kuivanud ja murdumisohtlikud oksad, või oksad mis segavad liiklust või kasvavad õhuliinidesse. Heakorraeeskirja järgi peab kõnnitee kohalt olema puu- ja põõsaoksad kärbitud 2,5 m kõrgusele ja sõidutee kohalt 4,5 m kõrgusele. **Teine tähtis vajadus on puu tervise tagamine võra harvendamise, ristuvate, hõõrduvate või valesti kinnituvate okste eemaldamise teel, samuti nakatunud ja kahjustunud okste eemaldamise teel.** Murdunud oks rebib kaasa puukoore, millest tekkinud haav ei pruugi paraneda. **Õige lõikus tuleb teha kindlasti kas jämedama oksa või tüvepikenduse vastast, jätmata kõnte, kuid kahjustamata oksa ja puutüve vahele jäävat oksakraed.** Pikki ja raskeid oksa ei ole võimalik eemaldada ühe lõikega, vaid puu ohutuse seisukohalt on soovitatav teha seda mitmes osas, muutes nii oksa kergemaks. Esimene lõige teha 0,5 m kaugusele tüvest oksa alumisele küljele, siis saagida pealtpoolt 5-10 cm kaugemalt eelmisest lõikest. Alles kolmanda lõikega eemaldatakse oks soovitud lõikekohalt.

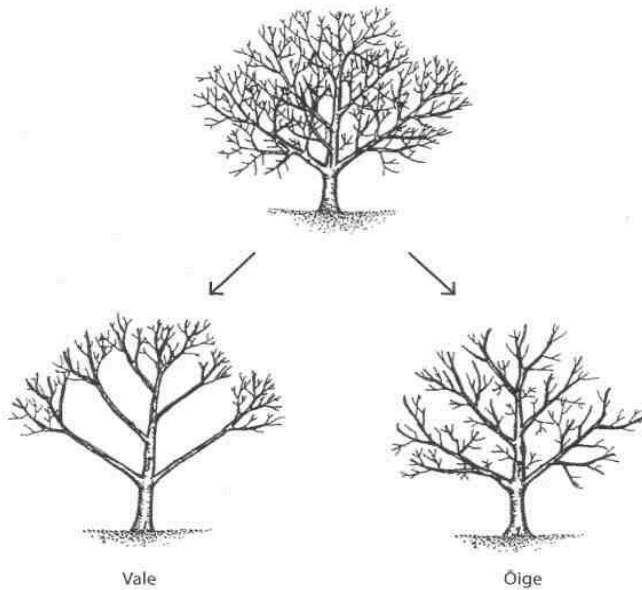
Jämeda oksa mahasaagimine tüve vastast ei ole soovitatav, kuna tekib suur lõikehaav. Niisugusel puhul, kui võimalik, teha oksalõikus külgoxani, jättes niimoodi lõikekoha tüvest eemale.

Samuti ei tohi eemaldada ühe korraga üle 20 % puuvõra mahust, vaid jagada lõikus mitme aasta peale. Kui esimesel aastal on eemaldatud kuivad, ohtlikud ja teisi segavad oksad, siis seejärel kärbitakse latva ja põhioksi sobiva tugeva külgoxani.

Mõne aasta möödudes võib veelkord kärpida pikemaid külgharusid, eemaldades ka üleaarused vesivõsud.

Puuvõra harvendamine peab toimuma võra välispiirilt ja sisemusest ühtlaselt, ainult sisemiste okste eemaldamisega muutuvad külgokste otsad tihedaks ja raskeks, ning koolduvad alla või isegi murduvad.

Lõikusajad

Parim lõikamisaeg puu tervise seisukohast on **juunist kuni augustini**, kuna sel perioodil kõige aktiivsema elutegevuse tõttu areneb lõikekohti sulgev haavapuit kõige paremini.

Juuni-juuli on mahukama hoolduslõikuse või jämedamate okste saagimise aeg, kuna sel ajal on kasvu pidurdav periood ja puudele tekib järgmisel aastal vähe vesivõsusid. Puude puhkeperioodil novembrist-aprillini on aednikul rohkem aega ja raagus puud mugavam lõigata, kuid peab teadma seda, et **alla -10 kraadise temperatuuri juures on läbikülmunud oksad rabadad. Samuti jäävad haavad liiga kauaks avatuks**, kuna taim hakkab haava tekkimist alles kasvuperioodil tundma ja haava kaitsma. **Raagusoleku perioodil ei tohi lõigata suure mahlajooksuga puid nagu vaher, kask, viinapuu, pähklipuu, kirsi- ja ploomipuu. Väga vale lõikusaeg on pungade puhkemisest täislehtimiseni**, kus energia läheb kasvamisele, ja lõikamisest tekkinud stressiga on haavade kinni kasvatamine puule lisakoormus. **Lõikuseks kõige parem ei ole ka lehtede langemise aeg**, kuna siis toimub toitainete talletamine järgmiseks kasvuperioodiks.

Kergelt lõikust võib teha igal ajal, murdunud ja surnud okste äralõikamiseks ei tarvitse paremat aega oodata.

Eelpool räägitud nõuanded on suures osas lehtpuude kohta käivad, okaspuude osakaal meie linnaruumis on tunduvalt väiksem, siinkohal mõned erisused.

Okaspuid hooldades ei tohi kindlasti unustada, et neil puuduvad uinuvad pungad (va jugapuu), või on neid liiga vähe, seetõttu ei ole soovitatav noorendamisel oksti liiga palju kärpida. Uus kasv tekib üldjuhul ainult roheliste okaste ja elusate pungadega nooremal oksal. Kui mõni puu on liiga kõrgeks kasvanud, siis ei saa seda enam kuigi rahuldavalt tagasi lõigata.

Vabalt kasvanud okaspuude kasvukuju on üldiselt selline, mis ei vaja parandamist. Eemaldada tuleb vaid murdunud või valguspuudusest kuivanud oksad ning kaksiklatv. Samuti ei tohi jätta tüükaid sarnaselt lehtpuude lõikusele. Liiga tiheda istutuse korral tuleb ümberistutamise või mahasaagimise teel tekitada allesjääjatele õige kasvuruum.

Harvendada võib okaspuud igal ajal, kuid kärpida tohib vaid varakevadel ja suvel, siis katab uus kasv lõikekohad kasvuperioodi lõpuks.

Mõelge inimesed sellele, et kui teie vaateväljas on üks rikutud võraga puu, siis ei ole tujurikkujat vaja kaugelt otsida, sest aastas vähemalt 7 kuud me vaatame seda invaliidi, vaid vaevalt 5 kuu jooksul katavad teda lehed.

Fotod: Katrin Reinhold

Kasutatud materjale: Järve, Sulev; Eskla Väino. Puude ja põõsaste lõikamine. Tallinn 2009